

DOI 10.31558/2519-2949.2021.2.13

УДК 94(477)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9023-9992>**Поплавський О. О., Дніпровський державний аграрно-економічний університет**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3466-3529>**Щепова Д. Р., Дніпровський державний аграрно-економічний університет**

ДОНБАС ЯК ОБ'ЄКТ ДЕУКРАЇНІЗАЦІЇ З БОКУ АДЕПТІВ «РУССКОГО МИРА»

Метою статті є спроба зрозуміти феномен ідеологічної складової російської гібридної агресії, дослідити як на окупованих територіях формується альтернативна реальність, побудована Кремлем, головною метою якої виступає тотальна деукраїнізація регіону. Основні результати: в статті розповідається про конструювання антиукраїнської ідентичності в окупованих районах Донецької та Луганської областей через різноманітні джерела. Важлива роль у формуванні антиукраїнської ідентичності населення окупованого Донбасу надано візуальній пропаганді. Ідеологічна обробка населення «народних республік» базується на централізованій системі управління інформаційним простором. Автори зазначають, що в центрі уваги як російських так і місцевих політтехнологів та владних структур «народних республік» залишається просування концепту «особливої донбаської ідентичності», використання препарованих фактів подій, що сприяє подальшій деукраїнізації регіону. В навчальних закладах «народних республік» замість історії України з'явилась так звана «история Отечества», в якій історія регіону поєднується з історією Росії. У програмах навчальних закладів з'явився новий «освітньо-виховний предмет – «уроки громадянськості Донбасу». Зміст цього курсу базується на наративах російської пропаганди та має на меті позбавлення дітей та молоді історичної пам'яті. Відбувається інтеграція з російським освітнім простором. Висновки: Таким чином, інформаційно-пропагандистська складова конфлікту на Донбасі виступає одним з найголовніших інструментів нівелювання загальноукраїнської ідентичності в цьому регіоні. Ідеологічна окупація Донбасу здійснюється, перш за все, через просування ідеї неукраїнської ідентичності населення регіону. Практичне значення: основні положення можуть бути використані для досліджень історії окупації регіону Донбасу. Оригінальність: висвітлено особливості гібридної російсько-української війни, а саме її віртуальну складову. Наукова новизна: вперше здійснено спробу комплексного дослідження ідеологічної окупації Донбасу з боку Росії.

Ключові слова: гібридна війна; деукраїнізація; ідентичність; візуальна пропаганда; ідеологічна окупація.

Постановка проблеми. Вже більше шести років на Донбасі триває гібридна російсько-українська війна. Крім свого реального виміру вона має потужну віртуальну складову. Щоб приховати справжній загарбницький характер війни, визнання якого не вигідно агресору, Кремль витрачає мільйони доларів на створення паралельної реальності, в якій РФ не виступає стороною конфлікту, робить все щоб нав'язати світу свої правила гри та легітимізувати російську агресію. Враховуючи те, що на протязі всієї доби незалежності України, Донбас де-факто був анклавом, де панувала російська ідентичність, події, які розпочались навесні 2014 р. лише остаточно розв'язали руки adeptам «руського мира» та закріпили той реальний стан справ, який там існував тривалий час. Як було справедливо зазначено у доповіді Центру Розумкова «Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання» (2019)», в останні п'ять років український Донбас був перетворений на «полігон де російські окупаційні сили, спецслужби, політтехнології та спецпризначенці випробували різні варіанти ідеологічного програмування суспільної свідомості, а піддослідними виступало місцеве населення» [1, с. 57].

Актуальність теми розвідки полягає в тому, що ідеологічна складова політики, яку проводить Російська Федерація через штучні квазідержавні «народні республіки» на окупованих територіях

Донбасу має відверто антиукраїнську спрямованість і виступає суттєвим мобілізуючим фактором у розгортанні реальних бойових дій, призводить до численних людських жертв, руйнації економіки, загрози територіальної цілісності та суверенітету нашої держави. Вона ретельно планується і виконується з метою формування антиукраїнської ідентичності в окупованих районах Донецької і Луганської областей.

Тематика дослідження пов'язана з досить актуальною проблемою реалізації Стратегії інформаційної реінтеграції Донбасу, вивченням інформаційного впливу, що становить загрозу національній безпеці України та шляхів протидії йому. На нашу думку, активна протидія інформаційно-психологічному впливу на свідомість мешканців окупованого Донбасу з боку адептів «руського мира» є частиною процесу гуманітарної реінтеграції окупованих територій в український соціокультурний простір.

Метою статті є спроба зрозуміти феномен ідеологічної складової російської гібридної агресії, дослідити як на окупованих Кремлем територіях Донбасу формується альтернативна реальність, головною метою якої виступає тотальна деукраїнізація регіону.

Історіографія. Питання конструювання антиукраїнської ідентичності в окупованих районах Донбасу стало головним і актуальним предметом досліджень багатьох науковців. Ключовими для аналізу стали наукові здобутки провідних українських та закордонних дослідників. Серед українських дослідників проблеми деукраїнізації окупованих територій Донбасу варто згадати таких авторів, як Т. Березовець [2], В. Брехуненко [3], Я. Грицак [4], В. Гусаров [12], Р. Демчук [5], В. Додонова [6], Р. Додонов [6], Ю. Карін [12], В. Лозовий [7,8], Є. Магда [9], К. Машовець [12], М. Степико [10,11], Д. Тимчук [12] та ін. Українські історики і публіцисти об'єктивно та достовірно аналізують головні аспекти гуманітарної політики квазідержавних утворень «ДНР» та «ЛНР», намагаються визначити причини певних змін орієнтації і самоідентифікації частини населення окупованих територій, чітко констатують, що гібридна війна, яка була розв'язана Російською Федерацією проти України є війною ідентичностей, а головним її об'єктом виступає загальноукраїнська ідентичність. При цьому варто зазначити, що у наукових розвідках вітчизняних дослідників проблема деукраїнізації окупованого Донбасу представлена певним чином хаотично, проблеми інформаційної політики, політики пам'яті з боку окупаційних адміністрацій розглядаються недостатньо, практично немає відповіді на питання «яку ідентичність – «російську», «радянську» або «донбаську» намагаються створити сьогодні російські політтехнологи на захоплених територіях».

Серед закордонних дослідників ролі російської пропаганди у війні з Україною варто згадати фундаментальні розвідки з теми, що стосуються інформаційного та ідеологічного підґрунтя агресії Росії на українській території Донбасу. Це праці О. Бойда-Баррета [13], Е. Еденборга [14], М. Калба [15], М. Цуперського [16], М. Госієвської [17], Г. М. Хана [18], Х. М. Х. Вана [19] та ін.

Окремим рядком у працях закордонних дослідників стоять розвідки російських авторів А. Бедрицького [20], С. Глаз'єва [21], М. Григор'єва [22], М. Делягіна [23] та ін. Як правило, всі вони виправдовують вторгнення Російської Федерації на територію України, прагнуть наголосити на тому, що політичні процеси, які відбувалися в Україні, вели і ведуть її до саморуйнації. При цьому російські дослідники намагаються створити образ пригніченої РФ, яка знаходиться в кільці агресивно налаштованих сусідів, які відповідно діють за вказівками США і НАТО. Участь російської держави зображується виключно в миротворчому та захисному сенсі. Фактично всі ці праці можна вважати псевдоісторичними та такими, що носять виключно пропагандистський характер.

Виклад основного матеріалу. Ідеологічне забезпечення російської агресії на Донбасі з самого її початку включало в себе багато напрямків. Це й створення єдиної системи управління інформаційним простором, використання сучасних можливостей телебачення, радіо, друкованих ЗМІ, інтернет-ресурсів для просування кремлівської політичної риторики, візуальна пропаганда, монументальна політика, русифікація суспільного життя, розповсюдження концепту «особливої донбаської ідентичності», маніпулювання з дискурсом історії регіону та ін.

Ідеологічний вплив на населення «народних республік» базується на централізованій системі управління інформаційним простором. Структури, які відповідальні за ідеологічний напрямок, що утворені на окупованих територіях, повністю копіюють подібні російські аналоги. В управлінні так званого «министерства информационной политики ДНР» знаходяться сім «державних» телевізійних каналів («Первый республиканский», «Юнион», «Горловка ТВ», ТВ «Сфера» (Харцизьк), «Шахтерская студия телевидения МКТ» (Шахтарськ), ТТV (Торез, Зугрес, Іловайськ), «Авеста» (Кальміуське), три приватних – «Новороссия», «Оплот ТВ», «Оплот – 2», радіостанції «Радио Комета», «Радио ТВ», «Радио Республика», ряд центральних газет – «Голос республики»,

«Отечество», «Донецкое время», «Донецк вечерний» та місцевих – «Торезский горняк», «Енакиевский рабочий», «Снежнянские новости», «Боевые знамя Донбасса», «Ясинуватский вестник ДНР», «Родное Приазовье», «Макеевский рабочий» та ін.

В структурі так званого «министерства связи и массовых коммуникаций ЛНР» за аналогією з російською «ВГТРК» була створена «государственная телерадиокомпания» яка управляє низкою телеканалів, радіостанцій та видань. Це телевізійний канал «Луганск 24», три місцеві радіостанції – «Свое радио», «Радио Республика», «Радио Победа», низка місцевих комунальних газет – «Республика», «XXI столетие», «Жизнь Луганска». Усього на окупованій території Луганської області видається 35 газет, з яких 14 – «підконтрольні міністерству» [1, с. 61]. В мережі Інтернет інформація розповсюджується через ресурси органів окупаційної влади – сайти «Народного Совета ЛНР», «виконавчих органів влади республіки», соціальні мережі та ін.

Весь медіапростір на окупованих територіях зайнятий сепаратистськими та російськими телевізійними каналами, друкованими виданнями і радіочастотами, які щоденно спрямовують свою діяльність на формуванні винятково негативного образу України у місцевих громадян, ненависті до європейських цінностей. На місцевих телевізійних каналах будь-які новини починаються з того, як в Україні все погано, як «українська хунта» не виконує Мінські домовленості, обов'язково присутні репортажі, про звірства «укрофашистів», а далі йдуть сюжети про процвітання окупованого Донбасу, про любов до Росії і всього російського. Щоденно інформаційною картиною стають фейкові новини про «розп'ятих українськими карателями хлопчиків», «смажених снігурів», розпорошення «бандерівцями» коронавірусу на окупованих територіях за допомогою біологічної зброї, безпілотників та ін.

Агресивна антиукраїнська пропаганда, фейки, маніпуляції на тлі безперервних святкувань радянських пам'ятних дат, вихвалянь лідерів «народних республік», чисельних запевнень у вірності «руському миру» – саме ця псевдореальність щоденно транслюється в телеефірі на окупованих територіях. Рівень подібних трансляцій вкрай примітивний та неякісний. Телевізійні сюжети переповнені оціночними судженнями ведучих і так званих журналістів, які ще вчора, до початку війни, були хронічними безробітними, торгували на ринках або організовували свята в дитячих садках. Низька якість ефірного продукту в умовах відсутності українських каналів сприяє популярності російського телебачення, особливо у мешканців старшого віку, які залишається вірним телевізору на відміну від молодого покоління.

Наповнення інформаційного простору візуальним контентом здійснюється шляхом розміщення пропагандистських матеріалів на білбордах, сітілайтах та ін. Замість комерційної реклами вулиці окупованих міст буквально завішані банерами, які героїзують лідерів бойовиків як діючих, так і загиблих, соціальними білбордами із закличками вступати в «народне ополчення», адресами військоматів, рекламою роботи так званої діючої влади. Лівова частка агітаційної продукції використовує образи з радянських плакатів часів Великої Вітчизняної війни. Найпоширенішими серед них виступають роботи І. Тоїдзе «Родина-Мать зовёт!», Д. Моора «Чем ты помог фронту?», Кукриніксієв «Бьёмся мы здорово, колем отчаянно – внуки Суворова, дети Чапаева» та ін. Незважаючи на те, що радянські плакати, які використовуються на окупованих територіях, апелюють до застарілих архетипів, для певної вікової категорії вони продовжують мати велике значення. Поняття «Родины-Матери», «защитника Отечества», «борца с фашизмом» близькі людям старшого віку, вихованим радянськими стереотипами. При цьому, сучасні пропагандисти як в Росії, де знаходиться основна поліграфічна база виготовлення подібної продукції, так і на окупованих територіях Донецької і Луганської області, цитують класичне плакатне зображення часів Великої Вітчизняної війни, а поруч вставляють додатковий текст актуальний сьогодні – «Защитим Донбасс», «Вступайте в ряды народного ополчения Донбасса», «Повтори подвиг отца и дела! Стань героем!», заміщують радянські формулювання на «ДНР», «ЛНР», «Новоросія» та ін.

Активну роль у створенні атмосфери постійного інформаційного пресингу на окупованих територіях беруть музейні заклади РФ, які завжди використовували міф про «Велику Вітчизняну» в усіх конфліктах на пострадянському просторі. Так, Санкт-Петербурзький державний меморіальний музей РФ неодноразово проводив в окупованому Донецьку виставки радянського плакату часів Другої світової війни. Відбір плакатів при цьому завжди був акцентований на роботах, які відображали фашистів-нелюдів. Ця класика радянського плакату, яка колись працювала проти нацистів, сьогодні активно використовується в сучасних інформаційно-психологічних операціях. Тільки звичний образ класичного німецько-фашистського загарбника замінюється демонізованими або карикатурним зображенням військовослужбовця Збройних Сил України, бійця добробату,

«правосека», «дітовбивці-укра» звіроподібної форми у балаклавах з нацистською свастикою. При цьому, якщо з початком бойових дій на Донбасі це був переважно «людоджер-бандерівець» з червоночорним стягом, то зараз його стали зображувати недолугим і нікчемним. На подібні виставки радянського плакату примусово зганяли дітей і молодь, а експозиції возили по навчальним закладам непідконтрольних Україні територій. В школах окупованого Донбасу до великих свят (Дня Перемоги, дня проголошення «народних республік» та ін.) регулярно проводяться конкурси дитячих робіт, кращі з яких також використовуються для оформлення візуального матеріалу. Таким чином формуються «ідеали війни» у дітей та молоді.

В інформаційному протистоянні активну участь бере так звана «Почта Донбасса», яка регулярно випускає колекції марок і конвертів відповідної спрямованості. Прикладами такої продукції є конверти серії «Герои Новороссии» з фотографіями відомих бойовиків, марка «100 лет со дня создания Красной армии», де поряд з червоноармійцями на тлі червоних стягів в одному ряді бойовик так званої «ДНР» з триколом республіки, марка «100 лет комсомолу» та інші предмети філателії, приурочені до одіозних дат та ювілеїв, що беруть витоки з СРСР, а зараз реанімуються в «народних республіках».

Ще одним важливим напрямком деукраїнізації регіону виступає монументальна політика на непідконтрольних територіях. Монументальна політика на окупованих територіях Донбасу також тісно пов'язана з пропагандою. Пам'ятники деяким особам ставляться не стільки виходячи з оцінок їх дійсної ролі в історії, скільки з затребуваності тих чи інших сюжетів сучасності. На думку фахівців, з початку 2014 р. по середину 2017 р. на непідконтрольній Україні території Донбасу були відкриті більш 150 пам'ятників, меморіальних знаків і табличок [24]. Тільки за останні роки на територіях «народних республік» були встановлені за рахунок московського фонду «Відродження» пам'ятники та бюсти святителю Луці (Войно-Ясенецькому), преподобному Сергію Радонезькому, російській імператриці Катерині II, російському імператору Миколі II, його сину цесаревичу Олексію. В окупованому Луганську у листопаді 2016 р. був встановлений закладний камінь пам'ятника святому благовірному великому князю О. Невському. У 2018 р. в Донецьку з'явився пам'ятник святому рівноапостольному князю Володимирі Великому. У грудні 2015 р. в Луганську був встановлений пам'ятник радянському диктатору Й. Сталіну, що наочно продемонструвало, що політико-ідеологічна лінія маріонеткової влади в «народних республіках» цілком і повністю співпадає з курсом Кремля на повзучу ресталінізацію. У квітні 2020 р. так звані керівники народних республік синхронно підписали «укази» про використання найменувань «город Сталино» та «город Ворошиловград» поряд з сучасними назвами Донецька та Луганська при проведенні заходів, пов'язаних з Другою світовою війною, пам'ятними датами в історії «народних республік». Подібне маркування «імперського простору» надає вагомості сучасним ідеям проекту «русского мира», легітимності на володіння цією територією.

Консолідації місцевого населення на антиукраїнській основі служить встановлення пам'ятників і меморіалів «повсталим шахтарям», «героям Л/ДНР, отдавшим жизнь за свободу Донбасса». Кам'яні плити з іменами бойовиків навмисно розташовують біля меморіалів воїнів, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни. Як приклад, перші могили бійців незаконних збройних формувань з'явилися поруч з могилами радянських солдат на знаменитій Савур-Могилі. Це робиться з метою створити єдину ментальну і скульптурну композицію, створюючи образ «продовження боротьби з нацистами».

В окупованих містах Донбасу масово відкривають пам'ятники та меморіальні дошки відомим загиблим бойовикам «Новоросії» – О. Захарченку, А. Павлову, М. Толстих, О. Мамієву в Донецьку, О. Мозговому в Алчевську та ін. В Ленінському районі Донецька на цвинтарі «Донецкое море» фактично створений військовий некрополь бойовиків, які загинули під час бойових дій на Донбасі. У лютому 2018 р. в Луганську був встановлений пам'ятник «російським добровольцям» (а по суті найманцям) – учасникам незаконних збройних формувань, які брали участь у війні проти України. У серпні 2015 р. до 85-річчя створення радянських повітряно-десантних військ в Луганську урочисто відкрили пам'ятник бойовикам-десантникам так званої ЛНР. У вересні 2017 р. в луганському парку Дружби народів був встановлений пам'ятник «Они отстояли Родину» на якому в камені вибиті слова «Если в душе твоей Родина есть, встань на защиту её – честь». В Куйбишевському районі Донецька встановлена кам'яна плита зі словами «Мирным жителям Куйбишевского района и поселка Весёлый погибшим в результате агрессии киевской хунты в 2014 – 2016 гг.». Подібні слова також викарбувані на закладному камені пам'ятника в Іловайську, інших місцях окупованого Донбасу [25]. Треба підкреслити, що подібна «забудова території» проводиться на тлі знищення або переносу пам'ятників українським діячам. Так, в окупованому Луганську зі стели

на території захопленого Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка був збитий барельєф Кобзаря, в окупованому Донецьку довгий час обговорюється ідея переносу пам'ятника Т. Г. Шевченку з центральної площі міста.

Ідеологічна окупація окремих районів Донецької і Луганської областей не обмежується тільки монументальною пропагандою. Пам'ять про Другу світову війну у кремлівському форматі «Великої Вітчизняної», яка є важливим компонентом державної ідеології Російської Федерації, практично копіюється на цій території. Одним з елементів консолідації місцевого населення навколо ідей «руського мира» є використання різного роду акцій, які поширюються з території Росії. Так благородна й неполітична за змістом акція суспільного вшанування героїв Другої світової війни «Бессмертный полк» використовується на окупованих територіях з пропагандистськими, провокативними цілями. На подібних акціях в Донецьку та Луганську поруч з портретами загиблих радянських солдатів проносять зображення російських і проросійських бойовиків, вбитих під час російсько-української війни. Це стимулює екзальтацію хвилі місцевого патріотизму та має чітку антиукраїнську спрямованість.

Політичну заангажованість та витончений спекулятивний характер також мав так званий парад полонених проведений в Донецьку в день Незалежності України 24 серпня 2014 р., коли 50 полонених українських військовослужбовців змусили рухатися по центральній вулиці під образи, плювки, а іноді фізичне рукоприкладство мешканців міста. За прикладом конвоювання 57000 німецьких солдат і офіцерів по Москві 17 липня 1944 р. за полоненими українцями проїхали дві машини з водою, які поливали асфальт.

Значні кошти, більшість з яких надходить з Росії, окупаційна влада спрямовує на різноманітні фестивалі, фотовиставки, «круглі столи» та конференції. За останні роки у квазідержавах відбулося кілька антифашистських з'їздів, на яких стверджувалося, що «антифашистська боротьба в Новоросії – це продовження боротьби радянського народу з фашизмом у роки Великої Вітчизняної війни» [26].

Важливим елементом деукраїнізації окупованих територій Донбасу виступає політика перейменування закладів освіти, закладів культури, надання містам регіону найменувань «місто військової слави» за аналогом російської політики. Так званий міністр освіти ЛНР С. Цемкало заявив про недоцільність використовувати в назві Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка імені великого українського поета. Луганський академічний український музикально-драматичний театр «нова влада» перейменувала на «Театр на Оборонной». Луганському державному педагогічному інституту було надано ім'я російської імператриці Катерини II. Донецький обласний краєзнавчий музей, який сьогодні став центром «патриотического воспитания молодежи ДНР» працює під назвою «республіканського».

В центрі уваги як російських так і місцевих політтехнологів та владних структур «народних республік» залишається просування концепту «особливої донбаської ідентичності», використання препарованих фактів подій, пов'язаних з Великою Вітчизняною війною, Донецько-Криворізькою радянською республікою, радянським минулим. Героїзація людини праці, експлуатація історичного факту існування декілька тижнів 1918 р. Донецько-Криворізької республіки, культ таких постатей як Артем (Ф. Сергєєв), О. Стаханов, М. Ізотов, П. Ангеліна, М. Мазай, П. Кривонос, молодогвардійців, захисників сучасної «Новоросії» – все це складові ідеологеми про особливість та «окрему ідентичність регіону».

Пошуки окремої ідентичності своїх коренів і культурних орієнтирів призводить до створення великої кількості місцевих ювілеїв (часом дутих), шанування «засновників міст», знаменитих земляків, «національних героїв». В цьому ж ключі знаходяться спроби як влади так й деяких «науковців» (на жаль, частина педагогічного корпусу регіону пішла на співробітництво з сепаратистами) нав'язати мешканцям регіону певну особливу «донбаську історію». З цією метою в серпні 2018 р. була видана колективна монографія «История Донбасса: от древности до современности» під редакцією Л. Шепка та В. Нікольського, створення якої в свій час ініціював загиблий «глава ДНР» О. Захарченко [27]. Друк першого тиражу відбувся за кошти депутата Державної думи Російської Федерації, голови громадської організації ветеранів «Боевое братство» Д. Сабліна. Також вийшов у світ авторський підручник Л. Крутової «История Донбасса». З 2016 р. почалось видання повного комплекту підручників з історії Донбасу з 5-го по 11 клас.

Саме на деукраїнізацію регіону спрямована освітня політика окупаційної влади. Після захоплення окремих районів Донбасу, Кремль і підконтрольні йому сепаратисти, практично повністю адаптували шкільні програми та навчальні програми ЗВО під свої ідеологічні пріоритети. Відбувся

широкомасштабний наступ на українську мову. Обсяги її викладання скоротили до однієї години на тиждень (натомість для російської мови і літератури були встановлені норми в п'ять годин на тиждень), а в деяких навчальних закладах її викладання ведеться факультативно. Усіх вчителів та викладачів зобов'язали перейти на російську мову під час викладання інших предметів.

У навчальних закладах «народних республік» замість історії України з'явилась така навчальна дисципліна як «История Отечества», в якій історія регіону поєднується з історією Росії. У програмах навчальних закладів з'явився новий «освітньо-виховний предмет» – «Уроки громадянськості Донбасу». Зміст цього курсу базується на наративах російської пропаганди та має на меті позбавлення дітей та молоді історичної пам'яті. Відбувається інтеграція з російським освітнім простором. Учні шкіл, за аналогом з російськими однолітками, можуть складати єдиний державний іспит, який дозволяє вступати до російських закладів вищої освіти. Студенти ЗВО, які діють на окупованих територіях, також можуть отримати дипломи російського зразка. Відомо також про проходження акредитації деяких місцевих ЗВО у російському міністерстві науки і вищої освіти.

Школярам і студентам закладів вищої освіти нав'язується певна матриця «конструювання донбаської нації» в основі якої концепція «історичної Русі», «русского мира». Події весни 2014 р. на Сході України проголошуються новим етапом боротьби за воз'єднання земель історичної Русі в межах єдиного національного і державного організму, а сучасна війна на Донбасі – «національно-визвольною», яка ведеться за звільнення України від українського націоналізму (нацизму), за воз'єднання з Росією [28].

Висновки. Таким чином, інформаційно-пропагандистська складова конфлікту на Донбасі виступає одним з найголовніших інструментів нівелювання загальноукраїнської ідентичності в цьому регіоні. Використовуючи відповідні пропагандистські методи, Кремль намагається через місцевих колаборантів створити нову псевдореальність за допомогою антиукраїнських політичних та медійних міфів. Головною метою кремлівських ляльководів є деукраїнізація Донбасу, дискредитація українського національного руху, згуртування найпасивнішої частини населення регіону, яка залишилася на окупованих територіях, в єдину спільноту, спонукання її до солідарних дій проти проекту вільної європейської України.

Ідеологічна окупація Донбасу здійснюється, перш за все, через просування ідеї неукраїнської ідентичності населення регіону. З цієї метою максимально використовується апеляція до застарілих архетипів радянського минулого, з якого черпаються мобілізуючі сюжети для надихання на героїчні вчинки сьогодні. На це спрямована вся потужність медіа-фронту, візуальної пропаганди, монументальна політика, канонізація прибувших, як правило, з РФ загиблих «героїв-рятувальників», міфологізація «громадянської війни на Донбасі» та ін. Перспективною подальшою науковою розробкою проблеми гуманітарної реінтеграції окупованих територій може стати дослідження практичних шляхів кардинальної зміни свідомості їх мешканців, розвінчування ідей, цінностей, стереотипів, ідеалів «русского мира», вивчення сучасного стану «соціально дистанції» між громадянами України, розділених лінією розмежування внаслідок збройної агресії, а також між населенням підконтрольних Україні територій Донбасу з одного боку, та інших регіонів України, з іншого, розробки низки рекомендацій щодо змістовного наповнення державних та неурядових ініціатив у межах інформаційної політики та комунікаційних програм різного порядку.

Бібліографічний список:

1. Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. *Національна безпека і оборона*. Київ, 2019. Вип.01–02 (177–178). С.2 – 172.
2. Березовець Т. Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни». Київ: Брайт Стар Паблішинг, 2015. 392 с.
3. Брехуненко В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле. Київ: Видавець Брехуненко Н.А., 2017. 280 с.
4. Грицак Я. 26-й процент або як подолати історію. Київ: Фонд Порошенка, 2014. 136 с.
5. Демчук Р. Гуманітарні стратегії «донбасизації» України. *Наукові записки НаУКМА*, Серія 191 – Теорія та історія культури Київ: Видання НаУКМА, 2017. С. 18-25.
6. Додінова В., Додінов Р. Монологи про Донбас. Вибрані праці з проблематики східноукраїнського конфлікту. Київ: Видавець Руслан Халіков, 2018. 336 с.
7. Лозовий В. Гуманітарна політика квазидержавних утворень «ДНР» та «ЛНР» *Освіта, наука і культура на Поділлі*. Кам'янець-Подільський, 2017. Т. 24. С. 223-231.
8. Лозовий В.С. Маніпуляції історією як інструмент політики розколу України: стратегії та практики конструювання антиукраїнської ідентичності на Донбасі. *Strategic priorities*. Серія: Філософія.. 2018. №3–4 (48). С.147–153.

9. Магда Е. Гибридная война: выжить и победить. Харків: Виват, 2015. 320 с.
10. Степико М. Гібридна війна як війна ідентичностей. *Стратегічні пріоритети*. Київ, 2016. № 3. С. 163–170.
11. Степико М. Загальноукраїнська ідентичність – головний об’єкт гібридної війни Росії проти України: Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. Київ, 2017. 11 с.
12. Тимчук Д., Карин Ю., Машовец К., Гусаров В. Вторжение в Украину: хроника российской агрессии. Київ: Брайт Стар Паблішинг, 2016. 240 с.
13. Oliver Boyd-Barrett «Western Mainstream Media and the Ukraine Crisis: A Study in Conflict Propaganda», Routledge, 2016. 192 p.
14. Emil Edenborg «Politics of Visibility and Belonging: From Russia’s «Homosexual Propaganda» Laws to the Ukraine War», Routledge, 2017. 218 p.
15. Marvin Kalb «Imperial Gamble: Putin, Ukraine, and the New Cold War», Brookings Institution Press, 2015. 287 p.
16. Maksymilian Czuperski «Hiding in plain sight: Putin’s war in Ukraine», The Atlantic Council of the United States, 2015. 44 p.
17. Gosiewska Małgorzata «Russian War Crimes in Eastern Ukraine in 2014», 2014. 155 p.
18. Gordon M. Hahn «Ukraine over the Edge: Russia, the West and the New Cold War», McFarland & Company, 2018. 198 p.
19. Херпен М.Х. Ван. Войны Путина. Чечня, Грузия, Украина: неусвоенные уроки прошлого. Харків.: Виват, 2015. 320 с.
20. Бедрицкий А. Украина после Евромайдана. Демократия под огнем. Москва, 2015. 352 с.
21. Глазьев, С. Ю. Украинская катастрофа. От американской агрессии к мировой войне? Москва, 2015. 352 с.
22. Григорьев, М.С. Евромайдан. Москва, 2015. 464 с.
23. Делягин, М. Россия в большой игре. На руинах потсдамского мира, Москва, 2016. 352 с.
24. Бабич Лина. Как боевики «метят оккупированные территории». URL: <https://ru.krymr.com/a/28734024.html> (дата звернення 18.02.2021).
25. Куренная Дарья. Зачем в оккупации ставят памятники боевикам. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-reali/30133798.html> (дата звернення 02.03.2021).
26. Марчуков Андрей. «Новороссийская идентичность» – необходимость или опасные игры разума? URL: <https://regnum.ru/news/1869067.html> (дата звернення 17.03.2021).
27. Шепко Л. История (история Донбасса от древности до современности). Донецк: ДонНУ, 2018. 689 с.
28. Прокопенко М. «Батьківщина-Мати» поклікала. Як працює візуальна пропаганда на окупованому Донбасі. URL: <https://svoi.city/read/history/34181/batkivschina-mati-poklikala-yak-pracyue-visualna-propaganda-na-okupovanomu-donbasi> (дата звернення 05.04.2021).

References:

1. Viina na Donbasi: realii i perspektyvy vrehuliuvannia. *Nitsionalna bezpeka i oborona*. Kyiv, 2019. Vyp.01 – 02 (177–178). S.2. – 172. (in Ukrainian).
2. Berezovets T. Aneksiia: Ostrov Krym. *Khroniky «hibrydnoi viiny»*. Kyiv: Brait Star Pablyshynh, 2015. 392 s. (in Ukrainian).
3. Brekhunenko V. Viina za svidomist. Rosiiski mify pro Ukrainu ta yii mynule. Kyiv: Vydavets Brekhunenko N.A., 2017. 280 s. (in Ukrainian).
4. Hrytsak Ya. 26-y protsent abo yak podolaty istoriiu. Kyiv: Fond Poroshenka, 2014. 136 s. (in Ukrainian).
5. Demchuk R. Humanitarni stratehii «donbasizatsii» Ukrainy. *Naukovi zapysky NaUKMA*, Serii 191 – Teoriia ta istoriia kultury. Kyiv: Vydannia NaUKMA, 2017. S. 18–25. (in Ukrainian).
6. Dodonova V., Dodonov R. Monolohy pro Donbas. Vybrani pratsi z problematyky skhidnoukrainskoho konfliktu. Kyiv: Vydavets Ruslan Khalikov, 2018. 336 s. (in Russian).
7. Lozovyi V. Humanitarna polityka kvaziderzhavnykh utvoren «DNR» ta «LNR». *Osvita, nauka i kultura na Podilli*. Kamianets-Podilskyi, 2017. T. 24. S. 223–231. (in Ukrainian).
8. Lozovyi V.S. Manipuliatsii istoriiei yak instrument polityky rozkolu Ukrainy: stratehii ta praktyky konstruiuvannia antyukrainskoi identychnosti na Donbasi. *Strategic priorities*. Serii: Filosofiia. Kyiv: 2018. №3–4 (48). S.147–153. (in Ukrainian).
9. Mahda E. Hybrydnaia voina: vizhyt y pobedyt. Kharkiv: Vyvat, 2015. 320 s. (in Russian).
10. Stepyko M. Hibrydna viina yak viina identychnostei. *Stratehichni priorytety*. – 2016. – №3. – S. 163-170. (in Russian).
11. Stepyko M. Zahalnoukrainska identychnist – holovnyi obiek hhibrydnoi viiny Rosii proty Ukrainy: Analitychna zapyska. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. – 2017. – 11 s. (in Ukrainian).
12. Tymchuk D., Karyn Yu., Mashovets K., Husarov V. Vtorzhenye v Ukrainu: khronyka rossiyskoi ahressyy. – Kyiv: Brait Star Pablyshynh, 2016. – 240 s. (in Russian).
13. Oliver Boyd-Barrett «Western Mainstream Media and the Ukraine Crisis: A Study in Conflict Propaganda», Routledge, 2016. 192 p.

14. Emil Edenborg «Politics of Visibility and Belonging: From Russia's «Homosexual Propaganda» Laws to the Ukraine War», Routledge, 2017. 218 p.
15. Marvin Kalb «Imperial Gamble: Putin, Ukraine, and the New Cold War», Brookings Institution Press, 2015. 287 p.
16. Maksymilian Czapurski «Hiding in plain sight: Putin's war in Ukraine», The Atlantic Council of the United States, 2015. 44 p.
17. Gosiewska Małgorzata «Russian War Crimes in Eastern Ukraine in 2014», 2014. 155 p.
18. Gordon M. Hahn «Ukraine over the Edge: Russia, the West and the New Cold War», McFarland & Company, 2018. 198 p.
19. Herpen M.Kh. Wang. Putin's wars. Chechnya, Georgia, Ukraine: the unexamined lessons of the past [trans. English]. Kharkiv: Vivat, 2015. 320 p.
20. Bedrytskyi, A. Ukrayna posle Evromaidana. Demokratyia pod ohnem. Moskva, 2015. 352 s. (in Russian).
21. Hlazev, S. Yu. Ukraynskaia katastrofa. Ot amerykanskoj ahressy k myrovoi voine? Moskva, 2015. 352 s. (in Russian).
22. Hryhorev, M.S. Evromaidan, Moskva, 2014. 464 s. (in Russian).
23. Deliahyn, M.. Rossyia v bolshoi yhre. Na ruynakh potsdamskoho myra, Moskva, 2016. 352 s. (in Russian).
24. Babych Lyna. Kak boevyky «metiat okkupyrovannyye terrytoryi» URL: <https://ru.krymr.com/a/28734024.html>. (in Russian).
25. Kurennaiia Daria. Zachem v okkupatsy staviat pamiatnyky boevykam URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-reali/30133798.html> (in Russian).
26. Marchukov Andrei. «Novorossyiskaia ydentychnost» – neobkhodnost uly opasnye yhri razuma? URL: <https://regnum.ru/news/1869067.html> (in Russian).
27. Shepko L. Ystoryia (ystoryia Donbassa ot drevnosti do sovremennosti). Donetsk: DonNU, 2018. 689 s. (in Russian).
28. Prokopenko M. «Batkivshchyna-Maty» poklykala. Yak pratsiuie vizualna propahanda na okupovanomu Donbasi URL: <https://svoi.city/read/history/34181/batkivschina-mati-poklikala-yak-pracyue-visualna-propaganda-na-okupovanomu-donbasi> (in Ukrainian).

Poplavskyi O. O., Shchepova D. R. Donbass as an Object of de-Ukrainization of the Adherents of the «Russian World»

Abstract. The purpose of the article is to try to understand the phenomenon of the ideological component of Russian hybrid aggression, to investigate how an alternative reality is formed in the occupied territories, built by the Kremlin whose main goal is the total Ukrainization of the region. of Donetsk and Luhansk regions through various sources. An important role in shaping the anti-Ukrainian identity of the population of the occupied Donbass was given to visual propaganda. The ideological treatment of the population of the «people's republics» is based on a centralized system of information space management. The authors note that the focus of both Russian and local political technologists and power structures of the «people's republics» remains the promotion of the concept of «special Donbass identity», the use of prepared facts of events, which contributes to further de-Ukrainization of the region. Instead of the history of Ukraine, the so-called «history of the Motherland» has appeared in the educational institutions of the «people's republics», in which the history of the region is combined with the history of Russia. A new educational subject has appeared in the curricula of educational institutions – «lessons of citizenship of Donbass». The content of this course is based on the narratives of Russian propaganda and aims to deprive children and young people of historical memory. There is an integration with the Russian educational space. Conclusions: Thus, the information and propaganda component of the conflict in Donbass is one of the most important tools for leveling the all-Ukrainian identity in this region. The ideological occupation of Donbass is carried out, first of all, through the promotion of the idea of non-Ukrainian identity of the population of the region. Practical meaning: the main provisions can be used to study the history of the occupation of the Donbass region. Originality: features of the hybrid Russian-Ukrainian war, namely its virtual component is covered. Scientific novelty: for the first time an attempt was made to conduct a comprehensive study of the ideological occupation of Donbass by Russia.

Keywords: hybrid war; de-Ukrainization; identity; visual propaganda; ideological occupation.